

Hare Excellentie
Mevrouw drs. R.J. Klever
Minister voor Buitenlandse Handel en
Ontwikkelingshulp
Ministerie van Buitenlandse Zaken
Postbus 20061
2500 EB Den Haag

Adres/Address

'Maliatoren'

Bezuidenhoutseweg 12
Den Haag

Postadres/Postal Address

Postbus 93002

2509 AA Den Haag

Telefoon/Phone

+31 (0)70 349 03 49

Telefax/Fax

+31(0)70 349 03 00

Referentie

24-123102

Onderwerp

Reactie VNO-NCW op Wetsvoorstel
Internationaal Verantwoord Ondernemen
(WIVO)

Den Haag

24 december 2024

Telefoonnummer

+31703490438

E-mail

mvisser@vnoncw-mkb.nl

Geachte mevrouw Klever,

Graag maakt VNO-NCW gebruik van de mogelijkheid om te reageren op het Wetsvoorstel Internationaal Verantwoord Ondernemen (hierna: Wetsvoorstel, WIVO). Dit Wetsvoorstel dient ter implementatie van de Europese Richtlijn inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid, beter bekend onder de Engelse afkorting CSDDD.

VNO-NCW is steeds voorstander geweest van Europese regelgeving op het gebied van IMVO. De intrinsiek internationale aard van de materie vraagt daarom. Vanaf het begin hebben wij daar tevens de voorwaarden aan verbonden dat de Europese regels effectief zouden zijn, een gelijk speelveld binnen de EU en ten opzichte van derde landen zouden bewerkstelligen en praktisch uitvoerbaar voor ondernemers zouden zijn. Het is belangrijk dat deze criteria ook bij de nationale implementatie leidend zijn.

In deze brief willen wij u enkele aandachtspunten voorleggen; in de bijlage treft u meer technisch-juridische opmerkingen aan.

1. Maak duidelijk dat een redelijke kosten baten analyse van bedrijven aan de basis staat van de uitvoering van de WIVO

De uitvoering van dit Wetsvoorstel zal een enorme opgave vergen van bedrijven in tijd, menskracht en kosten. Dat geldt, in tegenstelling tot wat vaak verkondigd wordt, niet alleen voor grote bedrijven, maar in de praktijk ook voor alle middelgrote en kleine bedrijven in de ketens van die grote bedrijven. Anders kunnen die grote bedrijven niet aan de verplichtingen van de CSDDD voldoen. Een redelijke kosten-batenanalyse van ondernemingen moet aan de uitvoering ten grondslag liggen. Dit moet sterker naar voren komen in het algemene deel van de Memorie van Toelichting (hierna: MvT).

2. Steun voor inzet kabinet om nationale koppen te vermijden

VNO-NCW staat er geheel achter dat problemen in de ketens met betrekking tot maatschappelijk verantwoord ondernemen effectief en evenwichtig moeten worden aangepakt. Daarom waren en zijn wij voorstander van Europese regelgeving op dit terrein.

Activiteitenketens zijn immers veelal door en door internationaal vertakt. Dat betekent dat de Nederlandse implementatiewet in elk Europees land zal doorwerken, maar ook dat elke nationale implementatiewet van andere lidstaten zal doorwerken in Nederland en al die andere landen. Uiteenlopende – of zelfs tegenstrijdige – nationale implementaties en interpretaties, potentieel in 27-voud, zullen dan voor bedrijven, zowel in als buiten de EU en zowel groot als klein, tot onwerkbare situaties leiden: rechtsonzekerheid en rechtsongelijkheid, aantasting van de concurrentiepositie. Door de extraterritoriale werking van de CSDDD en de erop gebaseerde nationale implementatiewetgeving zullen bedrijven buiten de EU die substantiële activiteiten binnen de Unie ontplooiën en/of deel zijn van de keten van EU-bedrijven, onder de werking van de richtlijn vallen. Dit benadrukt het belang van harmonisatie en een gelijk speelveld, zodat bedrijven binnen én buiten de EU met consistente verplichtingen worden geconfronteerd. Het is ons een grote zorg dat de CSDDD geen harmonisatieregel bevat. Daarom is het van groot belang dat de nationale implementatiewetgeving van Nederland en andere lidstaten zoveel mogelijk gelijk is. De inzet van het kabinet om nationale koppen te vermijden en om het belang van het gelijke speelveld en zoveel mogelijk harmonisatie in verschillende lidstaten te ondersteunen is in dit kader een essentiële stap (zie MvT, p. 26/27).

3. Schrap nationale koppen door verkeerde vertaling

Het WIVO bevat echter twee zorgelijke afwijkingen van deze inzet ten aanzien van het klimaattransitieplan door de niet overname van de in de richtlijn genoemde uiterste best-inspanning en ten aanzien van de absolute reductiedoelstellingen door een verkeerde vertaling van 'where appropriate'. VNO-NCW bepleit dat in het aan de Kamer te zenden Wetsvoorstel ook voor het klimaattransitieplan een strikte overname en juiste vertaling van de richtlijntekst wordt opgenomen.

4. Neem vergaande afstemming toezichthouders nadrukkelijk mee in de MvT

VNO-NCW onderschrijft geheel dat u – vooruitlopend op de richtsnoeren van de Europese Commissie – nog niet op nationaal niveau tot nadere invulling van de gepaste zorgvuldigheidsnormen wenst over te gaan. Het gelijke speelveld wordt hopelijk bevorderd omdat het kabinet zich sterk maakt voor spoedige opstelling van die EU-richtsnoeren. (zie MvT, p. 26/27). Zowel voor ondernemers als voor lidstaten zijn deze een onmisbaar kompas bij de implementatie. Het baart ons zorg dat de planning van de Commissie aangeeft dat deze richtlijnen pas over geruime tijd beschikbaar zijn.

Bovendien onderkent het Wetsvoorstel de belangrijke rol die het Europees netwerk van toezichthouders kan spelen in het bevorderen van de harmonisatie van het toezicht in verschillende lidstaten (zie MvT, p. 53). Onderdeel van de taakstelling van de toezichthouder is het bewaken van het gelijk speelveld van Nederlandse/EU ondernemingen en niet-EU ondernemingen. Niet alleen inzake de wet- en regelgeving, maar ook voor wat betreft een gelijk speelveld door de toezichthoudende instanties, zoals de toezichthouder zelf maar ook de accountants, en ter voorkoming van extra administratieve lasten bij deze partijen in vergelijking

met andere lidstaten. Idealiter zou de hele EU één toezichthouder moeten hebben. Nu dat niet het geval is is het zaak dat het netwerk tot vérgaande afstemming leidt. Wij verzoeken de regering om dit nadrukkelijk mee te nemen in de toelichting op de implementatie wetgeving.

5. Geef ondernemers voldoende ruimte eigen beleidsafwegingen te maken

VNO-NCW onderschrijft het belang van deze Europese richtsnoeren, maar tegelijkertijd beseffen wij dat die richtsnoeren geen volledige invulling zullen kunnen geven, waardoor de verplichtingen van de ondernemingen sterk zullen blijven afhangen van alle specifieke omstandigheden van concrete activiteiten. Door de breedte van de reikwijdte van de CSDDD zullen ondernemers daarbij een veelheid aan externe belangen tegen elkaar moeten afwegen. Voor de werkbaarheid en effectiviteit van de te introduceren open normen blijft het daarom van groot belang – mede ter borging van de rechtszekerheid – dat ondernemingen duidelijkheid wordt geboden hoe de toezichthouder en de rechter met deze open normen om dienen te gaan. Wij bepleiten, naar analogie van de rule of reason die voor overheden in soortgelijke materie wordt toegepast, voldoende ruimte voor ondernemingen om hun eigen beleidsafwegingen te kunnen blijven maken, met uiteraard een begrenzing in rechtens toetsbare redelijkheidsvereisten.

Dit uitgangspunt is naar onze mening zo wezenlijk dat het in de Memorie van Toelichting moet worden verduidelijkt. De zeer ruime mogelijkheid om collectieve acties in Nederland bij de civiele rechter in te stellen onderstreept de noodzaak van deze verduidelijking.

6. Zet duidelijker in op sectorale aanpak van de SER

Een belangrijke tool voor bedrijven en stakeholders bij de implementatie van de CSDDD zijn de multi-stakeholderinitiatieven waardoor via de SER ondernemingen gezamenlijk hun verplichtingen nader kunnen uitwerken. Nederland loopt op dit punt internationaal voorop. In sectorale regelingen/convenanten worden de open normen dan uitgewerkt in concrete voorschriften. Deze gezamenlijke initiatieven kunnen volgens de richtlijn geen ‘safe harbour’ opleveren, in die zin (zo begrijpen wij) dat daaraan geen onverkorte bescherming kan worden ontleend. Dat neemt niet weg dat deze sectorale regelingen/convenanten wel een belangrijk uitgangspunt kunnen zijn bij de vaststelling wat in een concrete situatie rechtens is, waarbij tegenbewijs steeds mogelijk blijft. Wij verzoeken u om dat te verduidelijken in de MvT. Aansprakelijkheid van ondernemingen vergt immers duidelijkheid van de normstelling vooraf.

7. Houd rekening met effect veranderende geo[politieke] context op CSDDD

VNO-NCW wil ook uw aandacht vragen voor de veranderde geopolitieke omstandigheden sinds de vaststelling van de CSDDD. Dit is een complicerende factor bij deze wetgeving. Wij vragen om aandacht voor de relatief afnemende economische en strategische positie van Europa in de wereld. De toenemende assertiviteit op gebieden die aan IMVO raken van niet like-minded landen in de wereld leiden ertoe dat er een minder receptieve omgeving ontstaat voor op universele waarden gebaseerde due diligence. Een constante dialoog met deze landen via nationale en EU-(handels)delegaties en ambassades is hierbij van belang. Overtuigen werkt in de wereld van vandaag beter dan opleggen. Sommige voor Europa strategisch belangrijke economieën verbieden actief het betrachten van due diligence op het terrein van de mensenrechten. Het zou gegeven deze geopolitieke context goed zijn als de MvT nadrukkelijk stelt dan de naleving van alle

verplichtingen vanuit CSDDD niet zonder meer een voorwaarde is voor de gunning van overheidsopdrachten. Te meer omdat deze nieuwe CSDDD wetgeving zeer open normen geeft en het een inspanningsverplichting betreft.

8. Besteed meer aandacht aan de benodigde ruimte voor een afweging van alle financiële en niet-financiële kosten en baten

Ten aanzien van een eventuele verplichting de relatie met een ketenpartner in een derde land te schorsen of te beëindigen, wordt een afweging van nadelen aanbevolen. Beëindiging van deze relatie mag niet leiden tot duidelijk ernstiger nadelige gevolgen voor de lokale gemeenschap van de ketenpartner (zie MvT, p. 121/122). VNO-NCW zou graag zien dat het Wetsvoorstel in algemenere zin aandacht besteedt aan de benodigde ruimte voor een afweging van alle financiële en niet-financiële kosten en baten. Het is namelijk geenszins denkbeeldig dat de tekst van de CSDDD kan nopen tot grootschalig beëindigen van activiteiten in bepaalde landen, met enorme consequenties voor lokale gemeenschappen, de economie en betrokken bedrijven. Ook de ingeschatte regeldrukkosten zijn wat ons betreft een goede indicatie van de inspanningen die van een onderneming redelijkerwijs verwacht zal kunnen worden (zie MvT, p. 38/39).

Tot slot wil VNO-NCW ook nog wijzen op de recente aankondiging van de Commissie om een Omnibuswet te initiëren zodat de uitvoering van de CSDDD, de CSRD en de Taxonomie zoveel mogelijk op elkaar afgestemd kan worden. De Commissie geeft hiermee aan dat zij de zorgen over de uitvoerbaarheid van deze regels reëel acht. Hoewel er over de concrete invulling ervan nog weinig bekend is kan dit initiatief ook verder bijdragen aan de verwezenlijking van de drie eerder genoemde voorwaarde voor de CSDDD: effectiviteit, een gelijk speelveld en praktische uitvoerbaarheid. Vooruitgang boeken in het omzettingsproces van een richtlijn in nationale wetgeving terwijl tegelijkertijd discussie over wijziging van de richtlijn zelf plaatsvindt, zal leiden tot onzekerheid en inefficiënties voor zowel de bedrijven als de betrokken instellingen. Wij zijn van mening dat de Nederlandse regering – evenals de andere lidstaten – met de Europese Commissie moet samenwerken om te bevorderen dat voor nationale implementatie goed rekening kan worden gehouden met de omnibuswijzigingen.

Met vriendelijke groet,

drs. F.W. Vijselaar
Algemeen directeur VNO-NCW

Bijlage

A. Vertrouwelijkheid van bedrijfsgegevens vergt aanvullende bescherming

Het onderhavige Wetsvoorstel voorziet in artikel 4.2.1.3 lid 4 in een regeling waarbij de Autoriteit Consument en Markt (hierna: ACM) een beschikking tot het geven van een bindende aanwijzing, het opleggen van een last onder dwangsom of een bestuurlijke boete, openbaar maakt, met uitzondering van persoonsgegevens die daarin voorkomen of gegevens die op grond van de uitzonderingen, bedoeld in artikel 5.1, eerste, tweede en vijfde lid van de Wet open overheid (Woo), niet voor verstrekking in aanmerking komen. Deze bepaling biedt onvoldoende bescherming tegen mogelijke openbaarmaking van bedrijfsgegevens door bijvoorbeeld een verzoek tot openbaarmaking op grond van de Woo. Op grond van artikel 5.1 lid 1 sub c Woo blijft openbaarmaking achtwege indien het bedrijfs- en fabricagegegevens betreft die door natuurlijke personen of rechtspersonen vertrouwelijk aan de overheid zijn meegedeeld. Op grond van artikel 5.6 en artikel 5.7 Woo kan deze uitzondering worden doorbroken, in die zin dat aan een verzoeker deze bedrijfsgegevens toch moeten worden verstrekt, tenzij voor de desbetreffende toezichthouder een geheimhoudingsplicht geldt (art. 5.6 lid 2 Woo).

In het geval van het toezicht op de uitvoering van de CSDDD-verplichtingen vergt de ketenverantwoordelijkheid een adequate stroom informatie van ketenpartners. Het belang van de ketenpartners en de onderneming die onder direct toezicht van de ACM staat bij bescherming van (concurrentiegevoelige) bedrijfsinformatie tegen openbaarmaking aan derden is cruciaal voor het kunnen bereiken van de doelstellingen van de CSDDD.

VNO-NCW bepleit daarom ten aanzien van de implementatie van de CSDDD een geheimhoudingsplicht in de zin van artikel 5.6 lid 2 Woo in dit Wetsvoorstel in te voeren. De wetgever kan hiervoor inspiratie ontleen aan de wettelijke geheimhoudingsplicht zoals die voor de financiële toezichthouders DNB en AFM geldt. Zie artikel 1:89 e.v. Wft:

'Het is een ieder die uit hoofde van de toepassing van deze wet of van ingevolge deze wet genomen besluiten enige taak vervult of heeft vervuld, verboden van vertrouwelijke gegevens of inlichtingen die ingevolge deze wet zijn verstrekt, verkregen of zijn ontvangen, verder of anders gebruik te maken of daaraan verder of anders bekendheid te geven dan voor de uitvoering van zijn taak of door deze wet wordt geëist.' 'Lid 1 De toezichthouder kan, in afwijking van voornoemd artikel, vertrouwelijke gegevens of inlichtingen verkregen bij de uitvoering van de hem ingevolge deze wet opgedragen taak, verstrekken aan een persoon als bedoeld in de onderdelen a, b, c en d voorzover de gegevens of inlichtingen dienstig zijn voor de uitoefening van zijn taak: a.een rechter-commissaris die ingevolge artikel 223a van de Faillissementswet is benoemd; b.een bewindvoerder die ingevolge artikel 215, tweede lid, van de Faillissementswet is benoemd; c.een rechter-commissaris die ingevolge artikel 14 van de Faillissementswet is benoemd; d.een curator die ingevolge artikel 14 van de Faillissementswet is aangesteld. Lid 2 De toezichthouder verstrekt geen vertrouwelijke gegevens of inlichtingen als bedoeld in het eerste lid, indien de verstrekking van de vertrouwelijke gegevens of inlichtingen redelijkerwijs in strijd is of zou kunnen komen met de belangen die deze wet beoogt te beschermen'

B. CSDDD-tekst betreffende het klimaattransitieplan is op punten onjuist vertaald

In artikel 22 lid 1 van de CSDDD staat dat de lidstaten ervoor moeten zorgen dat de betrokken – grote – onderneming een klimaattransitieplan opstelt en uitvoert. De richtlijn schrijft voor dat de onderneming haar uiterste best doet om haar bedrijfsmodel en de strategie in overeenstemming te brengen met de – samengevat – klimaatdoelen van Parijs en de Europese Klimaatwet.

In artikel 3.1 van het Wetsvoorstel – dat ter implementatie van artikel 22 lid 1 CSDDD dient – staat dat een onderneming een klimaattransitieplan vaststelt waarin is opgenomen hoe de onderneming ervoor zorgt dat zij haar bedrijfsmodel en haar bedrijfsstrategie in overeenstemming brengt met deze doelen. Het klimaattransitieplan moet 'duidelijke doelstellingen waaraan een concreet tijdpad is verbonden op het gebied van klimaatverandering voor 2030 en daaropvolgende vijfjaarlijkse stappen tot en met 2050 op basis van overtuigend wetenschappelijk bewijs en, als van toepassing, absolute emissiereductiedoelstellingen voor broeikasgassen voor de scopes 1, 2 en 3 voor iedere significante categorie' (onderstreping, VNO-NCW) bevatten. VNO-NCW vindt het van belang dat ook op dit punt het voornemen van het Regeerakkoord tot letterlijke overname van de richtlijn wordt gehandhaafd. Immers in de huidige versie lijkt een inspanningsverplichting ('haar uiterste best doet') te worden vervangen door een resultaatverplichting ('ervoor zorgt dat'). Wij bepleiten daarom een toevoeging (zie onderstreping) in artikel 3.1 dat een onderneming een klimaattransitieplan vaststelt waarin is opgenomen hoe de onderneming haar uiterste best doet dat zij haar bedrijfsmodel en haar bedrijfsstrategie in overeenstemming brengt met deze doelen.

Artikel 3.1 lid 2 sub a Wetsvoorstel heeft ten aanzien van eventueel op te nemen absolute emissiereductiedoelstellingen voor scope 1,2 en 3 in het klimaattransitieplan de Engelstalige CSDDD tekst 'where appropriate' vertaald met "als van toepassing". VNO-NCW meent dat dit een onjuiste vertaling is van de oorspronkelijke Engelse teksten bepleiten daarom de vertaling 'waar passend'. Er is geen sprake van het al dan niet van toepassing zijn van absolute emissiereductiedoelstelling, maar van het al dan niet passend zijn daarvan.

Deze onjuiste vertaling leidt daarmee ook tot onduidelijkheid over de betekenis van 'als van toepassing'. Bovendien sluit de vertaling 'waar passend' beter aan bij het doel van artikel 22 lid 1 sub a zoals tot uitdrukking gebracht in overweging 73 van de considerans om ondernemingen absolute reductiedoelen te laten opnemen in hun klimaattransitieplan wanneer dit gelet op de beschikbare informatie en de context waarin zij opereren daadwerkelijk zinvol en passend is. Het Wetsvoorstel zou ondernemingen – net als de CSDDD, maar ook de CSRD – de ruimte moeten geven om, daar waar absolute emissiereductiedoelstellingen niet passend zijn, intensiteitsreductiedoelstelling te stellen. Dit is tevens in lijn met de CSRD, die deze ruimte ook geeft ('where relevant'). VNO-NCW ziet bovendien graag dat in de MvT aansluiting wordt gezocht bij de CSRD/ESRS (ESRS E1-4, 9 (a)), waarbij de intensiteitswaarde, voor zover relevant, expliciet wordt genoemd. Daarbij spreekt de MvT op pagina 150 ten onrechte over absolute reductiedoelstellingen voor scope 1, 2 en 3 zonder 'where appropriate' ('waar passend') überhaupt te noemen. Hier is sprake van een duidelijke omissie, aangezien op pagina 154 MvT wel wordt gerefereerd aan 'als van toepassing'. Ook hier zou de tekst vervangen moeten worden door 'waar passend'.

C. Aansprakelijkheidsregime moet niet alsnog van nationale kop worden voorzien

Zoals gezegd, is het uitgangspunt van het Wetsvoorstel is dat er geen nationale koppen worden ingevoerd. Zie MvT, p. p. 16: 'Voor de andere bepalingen [dan art. 8 lid 1, art. 10 lid 1, en art 11 lid 1 CSDDD] uit de richtlijn mogen lidstaten wel strengere bepalingen opnemen in de implementatiewet, of bepalingen opnemen die specifiek zijn wat de doelstelling of het betrokken gebied betreft, met als doel een ander niveau van bescherming van mensen-, arbeids- en sociale rechten, milieu of klimaat te bereiken. Hier wordt geen gebruik van gemaakt (...)' (onderstreping, VNO-NCW). De MvT benadrukt echter herhaaldelijk dat overtredingen van de CSDDD gebruikt kunnen worden voor het onderbouwen van een vordering uit hoofde van onrechtmatige daad door private partijen. Zie MvT, p. 28-30. Zo is bijvoorbeeld artikel 3.1 Wetsvoorstel over het klimaattransitieplan expliciet opgenomen als grondslag voor civielrechtelijke aansprakelijkheid in de afbeelding op p. 30 van de MvT. Daarmee zet de Nederlandse wetgever de deur open voor het initiëren van civielrechtelijke aansprakelijkheidsvorderingen die verband houden met het klimaattransitieplan terwijl dit uitdrukkelijk niet in het civielrechtelijke aansprakelijkheidsregime van artikel 29 lid 1 CSDDD is voorzien. Dit zou bovendien een nationale kop op het artikel 29-regime zijn. VNO-NCW zou graag zien dat dit in de MvT expliciet tot uitdrukking komt door bij wijze van tekstvoorstel in de MvT op te nemen: 'De civielrechtelijke aansprakelijkheid uit artikel 4.2.2 Wetsvoorstel ziet alleen op een schending van artikel 10 en 11 van de CSDDD (art. 2.2.3.1 respectievelijk art. 2.2.4.1 Wetsvoorstel) en niet op andere schendingen van de CSDDD zoals de vaststelling en uitvoering van het klimaattransitieplan.'

D. Taal klimaattransitieplan: Engels moet voldoende zijn

Graag ziet VNO-NCW dat de MvT op pagina 153 (en indien nodig de voorgestelde wettekst) wordt aangepast ten aanzien van de taal waarin het klimaattransitieplan moet worden gepubliceerd. Hoewel wij ervan uitgaan dat het niet de bedoeling is dat het niet mogelijk zou zijn om deze enkel in het Engels te publiceren (zoals bijvoorbeeld ook het geval is onder de CSRD), geeft de MvT aan dat het klimaattransitieplan zowel in de Nederlandse taal als in het Frans, Duits of Engels dient te worden gepubliceerd. Dit lijkt ons niet wenselijk; publicatie van het klimaattransitieplan alleen in het Engels zou net als onder de CSRD moeten volstaan.

E. Open normen vergen discretionaire bevoegdheid bedrijven en marginale toetsing rechter

De open normen vragen om discretionaire bevoegdheid voor bedrijven, marginale toetsing door rechter en toezichthouder en tijdige beschikbaarheid van nadere invullingsregels.

Dit Wetsvoorstel bevat verregaand open normen, die een breed scala aan doelstellingen en belangen bestrijken (mensenrechten, klimaat en milieu, sociaal terrein). Deze belangen kunnen ook onderling tegenstrijdig zijn. De akkoorden in Bijlage B bij dit Wetsvoorstel zijn vooral overheid-tot-overheid akkoorden. Door deze normen van toepassing te verklaren op bedrijven wordt de facto een staatstaak aan bedrijven opgelegd. Daarbij zijn sommige normen naar verwachting eenvoudiger door bedrijven te interpreteren en toe te passen (bijvoorbeeld het recht op leven) dan andere (bijvoorbeeld de rechten van een kind op het hoogst haalbare niveau van gezondheidszorg, scholing of een adequate levensstandaard).

Dit Wetsvoorstel biedt te weinig houvast om de primair tot de overheid gerichte normen toe te passen op bedrijven, zie bijvoorbeeld de drie (niet op bestaande doctrine gebaseerde) criteria in artikel 2.1.1 lid 2 sub b Wetsvoorstel of de zin in artikel 29 lid 1 sub a CSDDD waarvan artikel 6:162 en artikel 6:163 BW ter implementatie volgens de MvT zou moeten volstaan. De zorgen van VNO-NCW over het ontbreken van concrete materiële verplichtingen in dit Wetsvoorstel terwijl er wel sprake is van potentieel zeer hoge boetes, worden breed gedeeld in de Nederlandse juridische literatuur.¹

Idealiter zouden de materiële verplichtingen door de wetgever verder verduidelijkt moeten worden, maar gezien het zeer brede terrein dat door dit Wetsvoorstel bestreken wordt lijkt dat geen reële optie.

Een concrete oplossing voor dit probleem zou zijn om in de MvT de 'rule or reason', die aan de overheid bescherming biedt bij haar beleidskeuzes, ook toe te passen op bedrijven als deze een overheidstaak zoals in dit Wetsvoorstel krijgen opgelegd. De rule of reason bepaalt dat als overheden tegengestelde belangen moeten dienen, een proportionele inbreuk op bepaalde verplichtingen is toegestaan. De toezichthouder of rechter toetst dan marginaal of de overheid in redelijkheid tot haar keuze kon komen. In het geval van due diligence door bedrijven zou aan bedrijven dan ook ruimte gegeven moeten worden aan discretionaire invulling van hun verplichtingen en marginale toetsing door de rechter en de toezichthouder van de invulling daarvan. De CSDDD biedt expliciet beoordelingsruimte aan bedrijven door onder andere de bepalingen over proportionaliteit, prioritering en gepaste maatregelen. Het is belangrijk in de MvT hieraan expliciet te koppelen dat er sprake is van discretionaire ruimte voor bedrijven en marginale toetsing door rechter en toezichthouder.

F. Gedelegeerde handelingen/ richtsnoeren moeten 1 jaar vóór inwerkingtreding beschikbaar zijn

Vanwege de bestaande onduidelijkheden rond de inhoud van de CSDDD is het ook van groot belang dat de diverse gedelegeerde handelingen en richtsnoeren (voor de CSDDD betreft dat in ieder geval negen regelingen) om invulling te geven aan de CSDDD beschikbaar zijn ruim voordat de nationale implementatiewetgeving in werking treedt voor bedrijven. Gezien de complexiteit van de materie, de ketens en de maatregelen die bedrijven veelal met partners in minder goed georganiseerde landen moeten nemen is het noodzakelijk dat deze nadere concretisering minstens één jaar voor de inwerkingtreding beschikbaar zijn. De recente beslissing

---

¹ M.A.B Baks & S.T. Pennink, 'Een verkenning van civiele aansprakelijkheden onder de CSDDD, Een nieuw duurzaamheidsnormenkader in het Nederlandse (ondernemings) recht', *O&F* 2024(32)3, p. 7 e.v.; H.J. de Kluiver, 'De EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive I. Over ondernemingen, mensenrechten en duurzaamheid. En over juridische principes en idealen en de verantwoordelijkheid van juristen', *Themis* 2024-4, p. 153; voetnoot 3: 'Ook hier verwijst ik voor uitwerking, met veel verdere verwijzingen naar andere publicaties waaronder: H.J. de Kluiver, 'Grensoverschrijdende zorgplichten', in: C.D.J. Bulten (red.), *Grensoverschrijdend ondernemingsrecht*, Wolters Kluwer, 2024 (nog te verschijnen). Zie tevens in dit tijdschrift D.A. Dam-de Jong, "'Botsende" mensenrechten in klimaatbeleid: een pleidooi voor een inclusieve energietransitie', *RMThemis* 2023, afl. 1, p. 26 e.v.'; T. Barkhuysen & V.M.Y. van 't Lam, 'Handhaving van op, op duurzaamheid gerichte CSDDD-normen: lessen uit het bestuursrecht', in: H.J. de Kluiver (red.), *Open normen, toezicht en duurzaamheid (Preadviezen Koninklijke Vereeniging Handelsrecht 2023)*, Zutphen: Uitgeverij Paris 2023, p. 52.

van de Europese Commissie tot uitstel van de uitvoering van de Ontbossingsverordening geeft aan dat een redelijke voorbereidingstermijn noodzakelijk is. VNO-NCW acht invoering van deze wettelijke verplichtingen met open nomen zonder expliciete discretionaire bevoegdheid en marginale toetsing in de MvT zeer onwenselijk.

G. Geharmoniseerde regels voor steun aan MKB

De implementatiewetgeving moet helderheid verschaffen over de ondersteuning aan MKB bij het voldoen aan de verplichtingen. Ketens zijn door en door internationaal vertakt. Het is daarom van belang dat er een geharmoniseerde aanpak van steun aan het MKB komt. Hier moet geen licht (of nationale koppen) zijn tussen de EU-lidstaten.

De belangrijkste lasten voor bedrijven die voortvloeien uit de CSDDD betreffen het doen van due diligence. Dit moet in veel gevallen gebeuren door ieder bedrijf in de keten. Grote bedrijven moeten immers aantoonbaar inzicht hebben in hun hele keten, dus ook in alle MKB in de keten. Zie MvT, p. 8/9. Deze verplichting kunnen grote bedrijven niet waarmaken als niet al hun MKB toeleveranciers volgens dezelfde normen due diligence doen.

Het gaat hierbij niet om een gemakzuchtig doorschuiven van verplichtingen van groot naar klein, maar om een noodzakelijke voorwaarde voor grote bedrijven om te kunnen voldoen aan de aan hen opgelegde normen, waaraan hoge boetes verbonden zijn. Grote bedrijven moeten daarom op juridische zekerheid bouwen. Dat dit Wetsvoorstel uitgaat van dit model van betrokkenheid van MKB toeleveranciers blijkt onder andere uit artikel 2.2.2.1 lid 3 sub d over het vragen van informatie en artikel 2.2.3.2 dat gaat over contractuele bedingen.

De vraag is dan wat een redelijk evenwicht is in de verplichtingen die rusten op respectievelijk het grote bedrijfsleven en het MKB. De artikelen 2.2.3.1 lid 3 sub c en 2.2.4.1 lid 3 sub c van dit Wetsvoorstel bepalen dat grote bedrijven gerichte en proportionele steun moeten geven aan het MKB in hun keten. Ook deze verplichting is een open norm ('de nodige financiële of niet-financiële investeringen'). Gezien de grote hoeveelheid MKB dat in een keten betrokken kan zijn en de complexiteit van het doen van due diligence kan dat gaan om grote bedragen.

Specifiek is daarbij van belang dat de CSDDD bepaalt dat de verificatie door derde partijen van de due diligence door MKB bekostigd moet worden door de grote bedrijven (artikel 2.2.3.2 lid 5 sub a en artikel 2.2.4.2 lid 5 sub a Wetsvoorstel). Ook dit kan grote bedragen betreffen. Artikel 20 lid 2 CSDDD bepaalt dat lidstaten het MKB kunnen steunen, en artikel 20 lid 3 bepaalt dat ook de Europese Commissie MKB kan steunen.

Het Wetsvoorstel bevat geen regeling voor een financiële bijdrage van de overheid. Zie MvT, p. 14/15. VNO-NCW roept de wetgever op dit gezien de enorme lasten voor het bedrijfsleven van dit Wetsvoorstel in heroverweging te nemen. Omdat de lasten van due diligence voor grote bedrijven reeds zeer substantieel zijn is het nodig dat deze implementatiewetgeving ex artikel 20 lid 2 CSDDD voorziet in overheidssteun aan het MKB voor het uitvoeren van hun verplichtingen die voortvloeien uit dit Wetsvoorstel. Naast rechtsreekse steun aan bedrijven kan ondersteuning van de overheid voor de multistakeholderaanpak via de SER (zie ook hierna) hiervoor een goede optie zijn, indien deze multistakeholderinitiatieven ook daadwerkelijk enige vorm van bescherming bieden bij de naleving van de wettelijke verplichtingen.

- H. MvT moet bevatten dat multistakeholderinitiatieven bedrijven redelijke bescherming bieden

Nederland loopt internationaal voorop met de ontwikkeling van multistakeholderinitiatieven via de SER om IMVO in praktijk te brengen. Er bestaat overeenstemming over dat deze initiatieven aan bedrijven geen 'safe harbour' bescherming kunnen bieden. Tegelijkertijd is het wel redelijk dat aan bedrijven die te goeder trouw uitvoering geven aan een dergelijk initiatief een zekere mate van bescherming ten deel valt via de concepten van proportionaliteit, prioritering en gepaste maatregelen. Dit ontbreekt nu nog in de MvT, p. 92. VNO-NCW bepleit dat dit expliciet in de MvT wordt opgenomen.

- I. Uitsluitingsbepaling financiële sector moet worden verduidelijkt

In de CSDDD wordt de financiële sector uitgesloten van de verplichting tot het doen van due diligence ten aanzien van downstream-activiteiten in de keten. In de MvT wordt dit op pagina 63 ook opgemerkt. Hierbij wordt verwezen naar de begripsbepaling van 'activiteitenketen', waaruit dit duidelijk zou moeten blijken. Echter, VNO-NCW is van mening dat dit niet blijkt uit de desbetreffende begripsbepaling (Bijlage A bij de wet, A1). Dit moet derhalve worden verduidelijkt.

- J. Tekst openbaarmaking handhavende besluiten moet de CSDDD tekst volgen

De CSDDD bepaalt dat indien een onderneming een besluit tot het opleggen van een geldboete niet binnen de toepasselijke termijn naleeft, dit openbaar kan worden gemaakt. In het Wetsvoorstel is in artikel 4.2.1.3 lid 4, echter ook opgenomen dat de ACM een beschikking tot het geven van een bindende aanwijzing, het opleggen van een last onder dwangsom of een bestuurlijke boete, of de verbindendverklaring van een toezegging openbaar maakt. Dit gaat verder dan de CSDDD en past niet binnen een zo getrouw mogelijke overname van de tekst van de richtlijn in het Wetsvoorstel. VNO-NCW ziet dan ook graag dat de bepaling over openbaarmaking van toezichtrechtelijke maatregelen alsnog in lijn wordt gebracht met de CSDDD. Dit houdt in dat enkel indien een onderneming een besluit tot het opleggen van een geldboete niet binnen de toepasselijke termijn naleeft, dit openbaar kan worden gemaakt door de toezichthouder.

- K. Overgangsrecht

De beoogde inwerkingtreding van de WIVO is 26 juli 2026 (zie artikel 6.5 lid 1 Wetsvoorstel). Artikel 6.2 Wetsvoorstel regelt de gefaseerde toepasbaarheid van verplichtingen ('invoeringstermijnen', zie MvT, p. 188/189) vanaf 26 juli 2027, 26 juli 2028, 1 januari 2029 respectievelijk 26 juli 2029. VNO-NCW zou graag duidelijkheid krijgen in de MvT dat ingeval de inwerkingtreding van de WIVO later dan 26 juli 2026 plaatsvindt, bijvoorbeeld vanwege wijzigingen in Europese wetgeving, ook de genoemde gefaseerde invoeringstermijnen met die gewijzigde inwerkingtredingsdatum gelijke tred houden. Dit is van belang voor een goede voorbereiding en implementatietermijn voor ondernemingen. De voorziene overgangsbepaling in artikel 6.5 lid 2 Wetsvoorstel waarbij ook bij publicatie in het Staatsblad na 26 juli 2026, de WIVO met terugwerkende kracht in werking treedt, is hiervoor te grofmazig.